

MAGYAR NEMZETI KÖNYVTÁR.

DR. JANKOVICH BÉLÁTÓL.

Általános igazságként van elismerve, hogy a nyilvános könyvtárak képezik a közművelődés terjesztésének leghatalmasabb tényezőit, s nincsen kétség a felett, hogy e művelődési tényezők létesítése és támogatása a kulturállamok legfontosabb feladatai közé tartozik.

Hazánkban, el kell ismernünk, az utóbbi két évtized alatt igen sok történt a könyvtári ügy fejlesztésére, s ha nyilvános könyvtáraink mindeddig nem juthattak el a fejlődés ama fokára, mely nemzeti életünk általános föllendülésével arányban állana, úgy azt másnemű, közvetlenebb szükségleteink kielégítésére irányuló törekvéseinkkel lehet megmagyaráznunk. Ez a magyarázat azonban csak a multa szól, s ép oly kevésbé szolgálhat az eddigi mulasztások mentségeül, mint a hogy nem volna elfogadható a jövőben ez irányban követendő kulturális politikánk kiindulási pontjául.

Áthatva attól a meggyőződéstől, hogy az állam magasabb közművelődési érdekeink veszélyeztetése nélkül nem halaszthatja tovább e téren kötelességének teljesítését, megkísérlem tárgyalás alá venni a módokat, melyek segítségével az eddigi mulasztásokat kipótolhatjuk. S ha annak daczára, hogy nem számíthatom magamat a könyvtári szakemberek közé, e feladatra vállalkozom, míg egyrészt a külföldi könyvtárak látogatásai által szerzett tapasztalataimat kívánom tudományos köreink hasznára értékesíteni, más oldalról épen ez által remélem leginkább bebizonyíthatni azt, hogy a hiányok pótlásának szükségérzete immár könyvtáraink belső életének keretein kívül, a művelt s magát művelni vágyó közönség sorában is általánossá vált. Szóval, hogy e kérdés nem,

mint sokan feltüntetni szeretnék, könyvtárnokaink kérdése, hanem oly ügy, melynek megoldásával egész szellemi életünk fejlődése áll összefüggésben.

A könyvtári ügy jelenlegi állapotáról könnyen nyerhetünk általános fogalmat, ha nyilvános könyvtáraink állományát a külföldi könyvtárak állományával futólag összehasonlítjuk.

Fővárosunk tudvalevőleg 3 nagy nyilvános jellegű könyvtárral dicsekszik; ezek: az egyetemi könyvtár 210,000, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára körülbelül 300,000, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára 50,000 kötettel. Ezzel szemben a párisi nemzeti könyvtár legalább is 2·2 millió kötetet számlál; ugyanitt 7 oly könyvtár létezik, melynek állománya a 60,000-et meghaladja. A londoni britt múzeum könyvtára $1\frac{1}{2}$ millió kötetre becsülhető. de kapcsolatban vannak ezzel más régebbi könyvgyűjtemények, melyek a fenti összegbe nincsenek beszámítva. E városban még 30 kerületi nyilvános könyvtár található. A szt.-pétervári udvari könyvtárt $1\frac{1}{2}$ millió kötetre becsülik. A müncheni udvari könyvtár 900,000, a berlini királyi könyvtár 800,000 kötetet tartalmaz. Németországban még 6 város bír 400,000 kötetnél nagyobb könyvtárral. A bostoni nyilvános könyvtár és a washingtoni kongresszus könyvtára egyenként körülbelül 600,000 kötetre becsülhetők. Mindkettő számára új épület nyílik meg; ezek egyikében 3 millió kötet lesz elhelyezhető. Kopenhágában és Bécsben az udvari könyvtárban fél millió, a bécsi egyetem könyvtárában 416,000 kötetet számlálnak.

Már ezen összehasonlításból láthatjuk, saját intézeteink mennyire elmaradnak a külföldiek mögött. Ha azonban fővárosunkban nemcsak a könyvek számát, de egyszersmind azok minőségét, hozzáférhetőségét vizsgáljuk, továbbá ha kérjük, mennyiben tart lépést azok gyarapodása a hazai és világirodalom fejlődésével, úgy e tekintetben még kevésbé kedvező képet nyerünk.

A *Magyar Tud. Akadémia* könyvtárát az országgyűlés évi 5000 forinttal segízezi. A könyvtár zöme eredetileg a gróf Teleki és Batthyány családok könyvtáraiból származott. Azóta részint ajándék, részint vétel útján 50,000 kötetre szaporodott. 1893-ban gyarapodása 2382 darab; a külföldi és hazai folyóiratok rendes száma 152. A betűsoros czédula-jegyzék összeállítása most van folyamatban. Mindeddig csak az 50 szakra osztott tárgyi katalogus hozzáfér-

hető, a mely elavult beosztásánál fogva fölötte megnehezíti a könyvek keresését. Egyes ritka munkák és kéziratok becsétől eltekintve, nem mondhatjuk, hogy e könyvtár akár a hazai, akár a külföldi irodalom valamelyik szakában csak felig-meddig is teljes volna. Ha a katalogus megbízható, úgy látszik, e könyvtár mindeddig még Newton munkáiról is csak részben vehetett tudomást. Igaz, hogy teljes gyűjteményt egy testület könyvtárában sem kereshetünk. Az akadémiai könyvtárak máshoi főleg arra fordítják figyelmüket, hogy a tudományos társulatok kiadványait és a fontosabb tájékoztató folyóiratokat járassák, hogy azok a tagok részére mihamarább hozzáférhetők legyenek. A nyilvános könyvtárak sorába azok csak ritka esetekben számíthatók. Így pl. a berlini tudományos akadémia könyveinek nagy részét még a mult században a királyi könyvtárnak engedte át; ma annak könyvtára csakis tagoknak áll rendelkezésére.

A *Magyar Nemzeti Múzeum* könyvtára kizárólag mint nemzeti magyar könyvtár lett alapítva. Állománya ma körülbelül 300,000 kötet és 50,000 miscellanea. Gyarapodik részint ajándékozás útján, részint 8200 frtnyi dotatioja által. A köteles példányok beküldését legelőször az 1804 február 28-ikán kelt helytartótanácsi rendelet tette kötelezővé; ugyanazt az 1848: XVIII. t.-cz. is meghagyja; mindazonáltal a rendelet, a törvény bővebbi intézkedéseinek hiányában, mai napig teljesen nem érvényesült, úgy annyira, hogy a hazánkban megjelenő irodalom talán felerészben érkezik be. A könyvtár a dologi kiadásokból rendszeren 5000 frtot fordít új beszerzésekre, beleértve a kéziratok és a könyvtár egyik osztályát képező gazdag múzeumi levéltár szaporításának költségeit. A nyomtatványok gyarapodása 1892/93-ban 5600 drb, melyből 1124 drb került vétel útján a könyvtárba. Tekintettel azon körülményre, hogy e gyűjtemények nagyobb és legkiválóbb része már e század első felében a gróf Széchényi, Jankovich, Illésházy és Horvát István-féle gyűjteményekkel került a könyvtárba, tekintettel továbbá arra, hogy a hungarikumok mai száma távolról sem közelíti meg az ismertek számát, -- nem állíthatjuk sem azt, hogy e könyvtár e század második felében alapításának első idejéhez méltóan haladt volna előre, sem azt, hogy az ma már elérte volna kitűzött célját, mert a gyűjtemény ma sem nevezhető a nemzeti irodalom hű tükrének.

A köteles példányok ügyének rendezése, melyre nézve, mint tudjuk, a törvényjavaslat nemsokára az országgyűlés elé fog terjesztetni, ezen bajon csak részben fog segíthetni, ha az nem vonja maga után az intézet dotációjának tetemes fölemelését. Minden gyarapodás csak akkor bír jelentőséggel a könyvtár fejlődésére, ha az egyúttal a közönség rendelkezésére áll. Ámde a könyvtár mai apparátusa a könyvtári anyag feldolgozásában a mai gyarapodással is alig képes lépést tartani és a gyarapodás nagyobbodása jelentékeny személyi kiadást fog igényelni, ha kellőleg gondoskodni akarunk arról, hogy a könyvtár anyaga könnyen hozzáférhető és minden olvasó által egyszerre áttekinthető legyen.

A könyvtár személyzete jelenleg (a segédszemélyzettől eltekintve) 11 tisztviselőből áll, de ezek egyrészét a kéziratok, levéltár, és a hírlapok rendszeres kezelése veszi igénybe s a nyomtatványok osztályára, a tulajdonképeni könyvtárra csak 4 tisztviselő jut. Ily módon tehát, míg a külföldi könyvtárakban minden 25,000 kötet, nálunk legalább is 75,000 kötet esik egy tisztviselőre. Ezek kötelesek a külföldi jegyzékekben a magyar vonatkozású könyveket kikeresni, a folyó teendőket ellátni, az olvasóknak felvilágosításokkal szolgálni stb., úgy annyira, hogy idejük alig elég a régi katalógus folytatására, nem hogy még annak szükségelt átdolgozására gondolhatnának. A mi legalább is 2 éven át 3 tisztviselő teljes figyelmét venné igénybe. Ha tehát már a meglevő anyag kellő feldolgozása is megkívánja a létszám szaporítását, úgy a köteles példányok ügye ezen szükségetet még égetőbbé fogja tenni. De feltéve hogy mindezen hiányokat pótoljuk, feltéve, hogy a könyvtár kiegészítésével gyorsabban haladunk előre, mint eddig, feltéve, hogy a meglevő betűsoros és tárgyi czédula-jegyzéket átdolgozva — akár az amerikai »card catalogue« alakjában — a nagy közönség szabad használatára bocsátjuk, mégis önkéntelenül felmerül azon kérdés, vajjon megfelel-e szükségleteinknek, hogy a nemzet könyvtára, mely az országban az egyedüli nagyobb közczélokot szolgáló, nyilvános könyvtár, továbbra is kizárólag a hazai irodalom és történet czéljaira szolgáltatassa az anyagot? A század elején, a midőn arra kellett törekedni, hogy a nemzet régi műkincseinek, szellemi termékeinek láttára hosszú álmából öntudatra ébredjen, ennél hasznosabb és magasztosabb czélt az alapítók kétségtelenül alig tűzhettek ki, és e czélt a hazai

művelődési történet érdekében a jövőben is mindenkor első sorban szem előtt kell tartanunk. De az általánosabb tudományos igények ezen mellőzése ma már csak akkor lehet indokolt, ha egyidejűleg más helyt gondoskodtunk azok kielégítéséről. Mindaddig, míg ez meg nem történik, nehezen tudnók megmagyarázni azon tényt, hogy a míg a britt múzeum hungarikumok dolgában mindjárt múzeumi könyvtárunk után sorakozik, addig saját nemzeti gyűjteményünk kétségtelenül a legrosszabb angol gyűjteményt tartalmazza a világ összes nemzeti könyvtárai között, holott az angolnak valószínűleg kevesebb szüksége van a mi irodalmunkra, mint nekünk az angolokéra.

Az egyetemi könyvtár állománya 1893 végével 210,000 kötetből és 33,800 apró nyomtatványból állott. Gyarapodása ez évben 2200 kötetre és 935 db apró nyomtatványra rúg. Könyvvásárlásra fordított 12,000 frtot; összes dologi és személyi kiadása átlag 30,000 frtra becsülhető. A könyvtár teljes betűsoros és tárgyi czédula-czimjegyzékeket vezet, melyek idegenek által is felhasználhatók. Általános használatra a kézi könyvtárról régebb keletű nyomtatott czimjegyzék létezik. 1877 óta az évi gyarapodások jegyzéke külön nyomtatott füzetben lesz közzétéve, a mi azonban a törzskönyvtár kinyomtatása nélkül csakis hiányosan érheti el valódi czélját, azt t. i., hogy a könyvtár állományáról bárki a könyvtár helyiségein kívül is tájékozást szerezhessen.

Gyarapodásában első sorban az egyetem szükségleteit kell tekintetbe venni. A hit- és orvos-tudományi kar évente heterjeszti a szükségelt könyvek jegyzékét. A jog- és állam tudományi kar egyes tanárai hasonlólag beadnak ily jegyzékét. A bölcsészeti karból csak szórványosan jönnek a megrendelések. Ez utóbbi jelenség azzal magyarázható, hogy a természet-tudományok csoportja e karból ma teljesen kiesik és azok intézetei saját könyvtárral bírnak, melyek az egyetemi könyvtártól függetlenül, az ezen intézetekre szánt alaphól lesznek szaporítva.

A könyvtárban tehát a theológia, jog- és állam-tudomány, történet és nyelvészet vannak legjobban képviselve, mert ezen szakok mindegyikére több mint 10,000 mű esik; az orvosi, matematikai és természettudományok, bölcsészet és földrajz ennél kisebb tért foglalnak el. Ha az egyes szakokban csak a fontosabb kézikönyveket keressük, azt fogjuk találni, hogy a hazai irodalmon kívül

német nyelven megjelent munkák vannak meg nagyobb számban, a francia irodalom kevésbé jól, az angol hiányosan van képviselve. Ezt természetesnek fogjuk találni, ha meggondoljuk azt, hogy tanulóink nagy része mindeddig főleg német nyomon haladt előre.

Mindezt összevéve, nem lehet kétséges, hogy az egyetemi könyvtár, mint ilyen, jelenlegi dotációjával teljesen megfelel az egyetem céljainak. Bécsben ugyan az egyetemi könyvtár dotációja és állománya még egyszer olyan nagy, mint a mienké, s Németországban 20 olyan egyetemi könyvtár létezik, mely évente 24,000 frt avagy ennél nagyobb összeg felett rendelkezik — ezek közt a strassburgi könyvtár évi kiadása 72,000 frt — mindazonáltal, tekintve hazánk szerényebb viszonyait és kisebb népességét, el kell ismernünk, hogy ezen intézet kiadása beleillik jelenlegi költségvetésünk keretébe.

De a könyvtár a kitűzött célnál magasabbra is törekedett. Maga is érezvén a növekedő szellemi kereslettel egy nagyobb szabású nyilvános könyvtár hiányát, ezt lehetőleg pótolni igyekezett és így külsőleg egyetemi könyvtárból majdnem nyilvánossá változott át. Hogy ezen célnak a rendelkezésére álló összegből meg nem felelt és meg nem felelhetett, azt könnyen megértjük, ha csak egy pillantást vetünk a külföld nyilvános könyvtáira és azok fejlődésére.

Egyetemi könyvtárunk, mint láttuk, 1893-ban 2200 kötettel és 935 apró nyomtatvánnyal szaporodott. Ezzel szemben a bécsi egyetemi könyvtár gyarapodása 18,700 drb, a berlini udvari könyvtáré 1892-ben 28,500 kötet, a párisi nemzeti könyvtáré 1890-ben 29,600 munka, a britt múzeum könyvtáráé 1892-ben 41,100 munka. Miután tudjuk, hogy ez utóbbi könyvtár évente beszerzi a világ-irodalom minden fontosabb művét, ezen utolsó adatból világosan látjuk, hogy egyetlen nemzetközi jellegű könyvtárunk az évente megjelenő világirodalom kiváló részének még 18-ad részét sem szerezheti meg magának. Vegyük hozzá, hogy a párisi és londoni intézetek ma 8-szor, 10-szer nagyobb könyvvállománnyal bírnak mint mi s így kevésbé vannak arra utalva, hogy a régebbi irodalom kiváló részét pótlólag beszerezzék; tehát a valódi arány a jelzettnél még sokkal magasabb.

Mentségül két körülményt hozhatunk fel: az egyik olvasó

közönségünk csekély száma, a másik pénzügyi viszonyaink szerény volta.

Az elsőt illetőleg teljesen igaz, hogy 1893-ban az egyetemi könyvtár olvasóinak száma csak 39,000 volt, kik a kikölcsönzőkkel együtt összesen 46,000 művet használtak, a míg 1892-ben a berlini könyvtárban 281,000 kötetet, Párisban 1890-ben 166,000 olvasó 492,000 kötetet, Londonban 1892-ben 198,000 olvasó 1,366,000 kötetet használt. De a külföldi olvasók száma így is legfeljebb csak ötször oly nagy, mint a miénk, a míg egyidejűleg a rendelkezésre álló könyvek száma tízszerese a mi készletünknek. A míg tehát Párisban minden olvasóra a könyvtárból átlag 13 könyv esik, addig nálunk csak $5\frac{1}{2}$ könyv áll egy olvasó rendelkezésére. Olvasóink száma valószínűleg nemcsak azért kisebb, mert olvasó közönségünk nincs, de azért is, mert könyvkészletünk nem kielégítő. Olvasóink mai száma még akkor is arányban állana a külföld olvasó-közönségével, ha könyvtárunk a mostaninál kétszer gazdagabb anyag felett rendelkeznék. Pedig valószínű, hogy állományunk szaporítása az olvasók számát is növelné, feltéve, hogy a katalógusok vezetése is lépést tartana e fejlődéssel. Így a britt múzeum könyvtárát 1857 előtt, midőn az jelenleg mintaszertű berendezésével megnyílt, átlag csak 66,000 olvasó látogatta, noha e könyvtár már akkor is messze túlszárnyalta jelenlegi készletünket. Ezen számok daczára nem ijedtek vissza a milliókba menő kiadásoktól és az átalakitást követő években az olvasók száma rögtön 150,000-re emelkedett. Ugyanott az utóbbi években a használt könyvek száma aránytalanul gyorsabban növekedett, mint az olvasók száma. Ez is jele annak, hogy az újabb keletű példás rendszerrel szerkesztett katalógus, melynek elkészítése és fentartása évi 48,000 frtba kerül, meg hozza az olvasók számára a maga kamatját. Világosan látjuk ebből, hogy az olvasók száma nemcsak a műveltségi foktól, de egyszersmind a könyvtár terjedelmétől és berendezésétől is függ.

Vegyük most tekintetbe a kérdés pénzügyi oldalát.

A berlini udvari könyvtár rendes költségvetése — beleértve az összes dologi és személyi kiadásokat — évi 248,000 forint; a párisi könyvtár költségvetése 394,000 frtban van megállapítva; a britt könyvtár évi 480,000 frt felett rendelkezik. Ezzel szemben legjobb könyvtárunk átlagos kiadása 30,000 frtnál többre nem tehető

Tehát, a míg az 1894-iki porosz állam-budget csak $2^{1/2}$ -szer oly nagy, mint a miénk, addig a könyvtár kiadása 8-szor haladja felül legnagyobb nyilvános könyvtárunk költségvetését. Az angol költségvetés ugyanigy csak $2^{1/2}$ -szer nagyobb, de könyvtárára a nemzet 18-szor annyit áldoz mint mi. A francia költségvetés valamivel több mint $3^{1/2}$ -szer oly nagy, de könyvtári rovatja 13-szor fölülhaladja a mienket. És ez intézetek ezen fölül köteles példányok rendszerével több költséget megkimélnék, mint a mennyire mi valaha számíthatunk. Úgy, hogy ha lépést akarunk tartani e tekintetben azon aránnyal, mely hazánk és a külföldi államok költségvetései között létezik, nyilvános könyvtáraink rovatának — a mulasztások pótlására nem is gondolva — 3-szor, 4-szer nagyobb-nak kellene lenni az eddigi összegnél.

De tekintsünk el az összehasonlítás ezen eredményeitől. Nézzük: egyes szakok szerint mennyire elégitik ki könyvtáraink jelenlegi viszonyaink mellett tudományos és tudványó közönségünk tényleges szükségletét. A kivánt képet rögtön megkapjuk, ha az egyetemi könyvtár 1893-iki szaporodásának czimjegyzékéből a *külföldi hírlapok és folyó-iratok* rovatát felütjük. Tanulságos lesz ez kiválóan azért, mert a szellemi munka legújabb és kiválóbb termékei tudvalevőleg ép a folyóiratokban jelennek meg, a míg nagyobb önálló munkák többnyire csak rendszerítés és összefoglalás céljából, avagy mint történeti kutatások eredményei látnak napvilágot. A mit az a körülmény is bizonyít, hogy a folyóiratok száma az egész világon évről-évre rohamosan növekszik.

Az egyetemi könyvtár múlt évben 98 magyar folyóiraton kívül 217 külföldi folyóiratot járatott. Ezekből 50 tartozott a matematika és természettudományok körébe, 17 szépirodalmi és irodalomtörténeti szemle avagy napilap, míg a társadalmi tudományok és bölcsezet különféle osztályai 150-nel vannak képviselve, ideértve a jog- és államtudományi, egyházi, nyelvészeti, néprajzi, kultúrtörténelmi stb. kiadványokat is. Az 50 természettudományi folyóirat közül 14 a műegyetem könyvtárában is megtalálható, mely utóbbi összesen 300 hazai és külföldi folyóiratot járat és pedig túlnyomó részt a technika és természettudományok köréből, a két könyvtár tehát e tekintetben meglehetősen kiegészíti egymást. Az egyetem 9 természettudományi tanintézete, nemkülönben az orvosi kar tanintézetei hasonlólag járatnak ily folyóiratokat. Mind-

ezek együttvéve — a kettős-példányok daczára — tekintélyes gyűjteményt képeznek és teljesen megfelelnek az egyetem céljainak; sőt sok kérdésben önálló tudományos munka folytatására is képesíthetnek. De a magasabb tudományos czélokat tartva szem előtt, számukat korántsem tekinthetjük kielégítőnek. Vegyük például a vegytant. A központi könyvtár 7, a vegytani intézet 20 vegytani folyóiratot járát. Ezzel szemben a »Chemisches Centralblatt« maga vagy 280 külföldi folyóirattól — köztük mintegy 60 szorosán vegyészeti vagy gyógyszerészeti folyóirattól — közül kivonatokat. A kivonatos folyóirat megteszi szolgálatát addig, míg általános tájékozást keresünk, de cserben hagy, mihelyt önmagunk akarunk tovább dolgozni, mert ez esetben közvetlenül ezen 280 folyóirat egyikében kell a kívánt értekezést felkeresnünk.

Ez az egy példa felvilágosítást adhat a felől, hogy ezekre megy a folyóiratok száma, melyek a természet-, orvosi és technikai tudományok körében évente megjelennek. Mily messze maradunk mi el attól a czéltől, hogy legalább a kiválóbbakat hozzáférhetőkké tegyük kutató közönségünk részére. Arra pedig, hogy a természettudományok egy szakának történetével foglalkozzunk, éppenséggel elégtelenek nemcsak folyóirataink, de könyv-készletünk is, még ha fővárosunk összes könyvtárait is átkutatjuk.

A társadalmi tudományoknál talán még feltünőbbek a hiányok. Mint tudjuk, ezek teljesen nélkülözik a kísérletezés módszerét, mely esetről-esetre megadhatná a választ az egyes felvetett kérdésekre, s kizárólag adatokból vonják le következtetéseiket, melyeknél fölötte megnehezíti a munkát a jelenségek bonyolult volta és saját időkorunktól függő felfogásunk. E miatt nem lehet soha eléggé változatos és gazdag azon adatok száma, melyeket egy kérdésben feldolgozni akarunk.

Az egyetemi könyvtár ezen szakba vágó 140 folyóirata sok tárgy közt oszlik meg, minek folytán egyik sincs kellőleg ellátva. Hogy csak egyes példákra utaljunk, felemlítjük, hogy a 40-es években alapított londoni »Economist« czimű közgazdasági hetilap, a közgazdasági ismeretek leggazdagabb, legmegbízhatóbb közlönye, egyetemi könyvtárunkban teljesen hiányzik, sőt 1876. előtti folyamaiból fővárosunk egyetlen szakkönyvtárában sem találunk példányokat. Ép úgy nélkülözzük nyilvános könyvtárainkban — az országos statisztikai hivatal zárt jellegű könyvtárától természetesen

eltekintve — a világ-statisztika legkezdetlegesebb gyűjteményeit is, pedig tudvalevőleg egyetlen társadalom-tudományi kérdésben sem tehetünk egy lépést sem előre, ha az illető kérdés fejlődését feltüntető, évek hosszú során át készített folytatólagos táblázatok nem állanak rendelkezésünkre. Így ha megkísértenők az összehasonlító ethnológia alapján a politikai fejlődés első csiráit, a kultúra fokozatos fejlődését stb. tanulmányozni, erre fővárosunkban alkalmunk sem nyílnék. Az egyetemi könyvtár 1893-iki czimjegyzékében nem találjuk az ázsiai társulatok egyetlen egy kiadványát sem, melyek közül a több mint 100 év óta fennálló calcuttai »Asiatic Society of Bengal« köteteinek száma egymagában egész könyvtárt képez. Hol vannak az orosz hivatalos és nem hivatalos folyóiratok, melyek Ázsia történetét tárgyalják? Hol vannak a mexikói, braziliai, amerikai és kanadai kiadványok, eltekintve azoktól, melyeket a Smithsonian Institute nekünk ingyen, bérmentve, kérés nélkül megküld? Hol vannak azon kiadványok, melyeket az indiai kormány évről-évre India néprajzára és kultúrtörténelmére vonatkozólag készíttetett? De menjünk tovább és keressük czimjegyzékünkben az Európában megjelenő német, francia, angol néprajzi és nyelvészeti folyóiratokat: csak elvétve fogunk azok egyik-másik példányával találkozni. Pedig a felsorolt kiadványok és folyóiratok egy részét ma még könnyű szerrel, sokszor ingyen vagy csere útján, szerezhetjük meg, míg ha tovább várunk és még jobban hagyjuk gyűlni a hiányzók számát, sokkal nagyobb áldozat és fáradság árán leszünk későbbben kényszerítve azok megszerzésére.

Hogy ezen hiányokat az egyesek önmaguk pótolják, arra gondolni sem lehet. Legfeljebb egyik-másik külföldi könyvtár szivesége segíthet bajunkon, de az elért eredmény így sincs arányban fáradságunkkal. A minnek az a következménye, hogy látva, mint fecséreljük el erőnket és időnket az eszközök beszerzésére a nélkül, hogy valamikor végleges eredmény elérésére számíthatnánk, lassanként minden önálló és szélesebb keretű munkáról lemondunk.

Ha tehát áll az, hogy nagy, nyilvános könyvtáraink állapota legkevésbé sem kielégítő, ha igaz az, hogy kiadásaink ezen a téren nincsenek arányban más kultúr-államok költségvetésével, ha előre láthatjuk azt, hogy ezen hiányok évről-évre súlyosbodni fognak és így olvasó közönségünk igénye aránylag még kevésbé

iesz kielégítve, mint ahogy most van — talán eljött az idő, hogy azon módzatokra és eszközökre gondoljunk, melyek segítségével a jövőben e hátrányokat elháríthatjuk, világosabban szólva, elérkezett az idő arra, hogy a párisi Bibliothéque Nationale, a londoni britt múzeum könyvtára s a külföld többi nyilvános könyvtárai mintájára a magyar és nemzetközi jellegűt egyesítő nagy nyilvános könyvtár létesítésével pótoljuk az előző nemzedékek mulasztásait.

Önként érthető, hogy e nagy célú ügy érjük el legkönnyebben, ha meglévő könyvtáraink egyikét szélesebb alapra fektetjük és azt valódi *nemzeti könyvtárrá* alakítjuk át.

Erre a célra két könyvtár között lehet választanunk; ezek: a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára és az egyetemi könyvtár.

Első pillanatra talán az utóbbira, mint legmodernebb könyvtárunkra esik választásunk. Ha azonban meggondoljuk azt, hogy az egyetemnek külön könyvtárra mindig szüksége lesz, akár van nagy nemzeti könyvtárunk, akár nincs, ha látjuk azt, hogy ennek helyisége már ma is alig elégséges és állományának szaporítása az épület nagymérvű kibővítését vonná maga után, a mi a belvárosban nehezen volna eszközölhető, ha meggondoljuk azt, hogy ilykép a nemzeti irodalom a külfölditől teljesen el volna választva, nemcsak azt fogjuk találni, hogy nemzeti könyvtárunk ily módon tökéletlen lesz, de azt is, hogy egyetemi könyvtárunk mint olyan megszűnik létezni s helyette idővel újat kell alapítanunk.

Máskép áll az eset a múzeumi könyvtárral szemközt.

A Magyar Nemzeti Múzeum ma kétségkívül legnagyobb magyar jellegű könyvtárunk. A hazai irodalom termékeinek gyűjteménye itt van meg legteljesebben, és ha a gyűjtemény ma még nagy hiányokat tüntet fel, a köteles példányok ügyének rendezése ezen a jövőre teljesen segíthet s akkor csak a régi művek utólagos beszerzéséről kell gondoskodnunk. S ami a világirodalom termékeit illeti, a könyvtár független lévén minden más testülettől, azok beszerzésénél figyelmét főleg a nagy közönség, az irodalmi, művészi és tudományos körök igényeinek lehetőleg teljes kielégítésére fordíthatja, a mi az egyetemi könyvtár keretében nem volna könnyen keresztül vihető.

Természetes, hogy e kérdés megoldásánál első sorban a helyiség kérdésével kell tisztába jönni. A múzeumi könyvtár a Magyar

Nemzeti Múzeum első emeletén van elhelyezve, de a régiségtárral kényszerülvén osztozkodni az emelet tágas és világos terméin, már ma is nagy helyszűkében szenved, melynek hátrányos következményei felől évről-évre olvashatjuk a panaszokat a könyvtár hivatalos jelentéseiben. Szerencse, hogy a baj orvoslásához a múzeum többi osztályainak túltömöttsége megadja a módot és lehetőséget. A Magyar Nemzeti Múzeum kezdetben elég nagy volt arra, hogy a legkülönbözőbb gyűjteményeket egy fedél alá egyesítse. Ma az osztályok megnöttek, nem férnek meg egymás mellett. Az utolsó 3 év alatt 2 osztály: a fűvészeti és néprajzi gyűjtemények, melyek ez épületben találták meg első otthonukat. helyszűke miatt kényszerülve voltak onnét kivándorolni. A közel jövőben a képtári osztály, egyesítve az országos képtárral, egy új képzőművészeti múzeumban nyer elhelyezést. A természettudományi gyűjtemény kitelepítése és egy külön természettudományi múzeumban való egyesítése szintén csak idő kérdése lehet. A múzeum-épületben így nem maradna más gyűjtemény, mint a könyvtár és régiségtár. E kettő pedig a belátható jövőben ott jól el fog térni; a régiségtár elfoglalja a második emeletet, s így a két osztály megosztozik az épület két szárnyán, s a könyvtár az időközben szintén megüresedő főrendiházi ülésteremben alkalmas olvasóteremre is találva, akkora helyiségekkel fog rendelkezni, a melyek nagyon hosszú időre teljesen megfelelhetnek egy nagy nemzeti könyvtárhoz kötött igényeknek.

Ez volt a britt múzeum épületének története, hol a könyvtár és a műtörténelmi gyűjtemények lassanként kiszorították a természettudományiakat. Sőt a hasonlatban tovább is mehetünk. Midőn e két gyűjtemény gyarapodása új helyiségeket vett igénybe, a könyvtár kibővítésére felhasználták a négyszögletes épület belső nagy udvarát, hol egy 140 láb átmérőjű kerek kupolás termet építettek, annak külső és belső falait köröskörül állványokkal látták el, melyeken ma $1\frac{1}{2}$ millió kötet elfér. Még gondolatban sem kívánhatunk mai viszonyaink mellett ily tökéletes berendezést, a melyet jelenleg Washingtonban utánoznak és hasonlólag Párisban is követni készülnek. Azonban megnyugvásunkra szolgálhat az, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum épületében is létezik két nagy udvar, a melyet együtt vagy külön-külön a távol jövőben hasonló czélokra könnyen fel lehet használnunk. A múzeum

épülete tehát úgy most, mint a jövőben, oly czélszerű, oly takarékos, annyira módosítható ellátással kecsegteti az új könyvtárt, melynél jobbat nem kívánhatunk.

Van azonban egy másik megoldás is. Ha a jelenlegi épületnél a gyűjtemények *múzeumi* jellege lép előtérbe, s a régészeti és természettudományi osztályokat ebből kifolyólag a jövőben is együtt akarjuk tartani, akkor nem az utóbbi gyűjtemények, hanem könyvtárunk számára kellene külön helyiségről gondoskodnunk. Felmerült az a kérdés, nem volna-e lehetséges az országos képtár jelenlegi termeit fordítani e célra, természetesen úgy, hogy azokat az akadémia bérházával egyesítjük. Ez esetben az akadémia továbbra is húzhatná azon házbért, melyet eddig az országos képtár elhelyezéséért kapott s ily módon egyúttal ezen nyílt kérdés is kedvezően megoldatnék. Azonban e szempont döntő nem lehet azért, mert e bérletviszony többi tervünkkel kapcsolatban is fenntartható, ha a természettudományi gyűjtemények egy része, például az ásványtani gyűjtemény helyeztetik át az országos képtár helyiségeibe s ott egyesítetik a magyar földtani intézet gyűjteményével. Ily módon nemcsak ez utóbbi intézet nyerne tért és világos helyiséget, melynek hiányát már régóta sínyli, de egyszersmind a földművelési miniszterium is terjeszkedhetnék saját palotájában.

Igy mindent egybevetve, talán első tervünk mondható legczélszerűbbnek, és pedig először: mert ily módon egyszerre három intézet igényeit elégíthetjük ki, másodsor: mert ha már a földtani intézet eddigi gyűjteménye, idegen szakértők egybehangzó véleménye alapján, mint kiválóan érdekes, sőt sok tekintetben páratlan, külföldön is ismeretes volt, úgy annak egyesítése a múzeum ásványtani gyűjteményével mindkettőnek értékét és használhatóságát tetemesen fokozni fogja, — és harmadszor: mert könyvtárunk a múzeum épületében maradván, bátran szembenézhetne még a távol jövőnek is, miután ott helyszűke soha nem fogja fenyegetni s egyúttal a város kellő központjában minden oldalról s minden időben könnyen hozzáférhető lenne a nagy közönségnek, a mit a dunaparti fekvésről nem lehet ép oly határozottsággal állítani.

Mindenesetre nyilvánvaló, hogy úgy az egyik, mint a másik esetben még új épületről sem kell gondoskodnunk, mely nemzeti könyvtárrá átalakított intézetünket befogadhatná. Kérdés tárgyát

még csak az képezheti, mily úton szerezzük be a könyvtár anyagát és mennyire terjeszkedjünk annak beszerzésében.

Azok után, a miket fentebb elősoroltunk, talán nem mondhatni fellengős célnak, ha e könyvtár a magyar és régi klasszikus irodalmon kívül legalább is a német, francia és angol nyelven írt műveket törekszik beszerezni; s ha melleleg az olasz és néhány kisebb irodalom egyes különlegességeire kiterjeszkedik, ennél többet talán nem is kívánhatunk. Hiszen, hogy mi az angolok és francziák mintájára egy-egy arabs, khinai, japáni avagy más keleti könyvtárt alapítsunk, arra jelenleg valóban sem módunk, sem szükségünk. Sőt még a kisebb román, germán és szláv népek irodalmát sem szükséges — a hazaiak kivételével — beszerezniünk, mert annak kiváló részét úgy is többnyire lefordítják a világnyelvek egyikére. De tekintettel azon vezérszerepre, mely az említett nyelveknek a kultúra terjesztésében és fejlesztésében osztályrészül jutott, legalább is ezek kellő figyelembe vételét kérhetjük, annál is inkább, mert ez, mint látni fogjuk, nem követel túlságos áldozatokat.

A britt múzeum könyvtára 1891,92-iki számadási évében 216,000 frtra menő dologi kiadásaiból 108,000 frtot költött külföldi könyvek beszerzésére; ezen összegbe a kéziratokra fordított kiadás nincs beleértve. Ha a fenti összegből levonjuk a kisebb európai és számos keleti nyelven írt könyvek beszerzésére fordított összeget, azt találjuk, hogy az amerikai, francia, német és olasz irodalom összesen körülbelül 60,000 frt kiadást igényelt. Feltéve, hogy mi az angol irodalom beszerzésére, mely a britt múzeumnál elesik, ép oly összeget szánunk, mint a britt könyvtár a francziára, összesen 80,000 frtra menne azon évi kiadás, mely a világirodalomban évente megjelenő kiváló irodalom beszerzésére képesítene. Ezen összeg következő módon volna felosztható: német 24,000, francia 20,000, britt 20,000, amerikai 8000, olasz és vegyes irodalom 8000 forint. Hogy mindezek igen szerény összegek és még ha nem is kellene ezekből a létező nagy hiányokat pótolnunk, épen nem segítik elő fölösleges könyvek felhalmozását, azt azon tényből következtethetjük, hogy fentebb a francia és angol irodalomra összesen csak 40,000 frtot szántunk, holott e két irodalom egyetlen egy évi termékeinek beszerzése — mint azt a Párisban és Londonban beérkező köteles példányok alapján

megbecsülhetjük — egymagában legalább is évi 100,000 frtot igényelne.

A múzeumi könyvtár eddigelé hungarikumok, ósnyomtatványok és kéziratok beszerzésére évi 6000 frtot fordított. Ezen összeg azonban még a kitűzött szűkkörű czélnek sem felelhetett meg. Így ha csak 1711 előtt megjelent nyomtatványainkat akarnók félig-meddig kiegészíteni, e célra legkevesebb 40,000 frt szükségeltetnék. Feltéve, hogy ezt 10 évre elosztjuk s azontúl az újabb eredetű nyomtatványokat is kiegészíteni akarjuk, nem mondható túlságos nagy kiadásnak, ha a fenti nemzeti célra 6000 frt helyett évi 10,000 frtot áldozunk. Ehhez járul még a magyar hírlapkönyvtárra szánt 1200 frt. A bekötésekre fordított eddigi nevetségesen csekély 1000 frt helyett nem kevesebb, mint 16,000 frt volna felveendő, mert csak ez összeg felelhet meg a többi rovat arányának. A dologi kiadások tehát — beszámítva az irodai költségek általánját — 108,000 frt körül lennének megállapítandók.

Személyi kiadások czimén a múzeumi könyvtár eddigelé 19,550 frt rendes kiadást igényelt: ezen összegből ez idő szerint 11 tisztviselő, és pedig 1 igazgató ór, 2 ór, 5 segédór, 3 segéd, továbbá a szolgaszemélyzet (1 laborans és 4 szolgál) húzta fizetését. A tisztviselők száma már eddig is elégtelennek bizonyulván, e hiányon évek óta — részben a vásárlási dotáció terhére — néhány rapidíjas alkalmazásával kellett segíteni. Tekintettel azon kilátásra, hogy a köteles példányok ügyének végleges rendezése után még több anyag lesz feldolgozandó, a jelenlegi könyvtári személyzet szaporítása amúgy is elodázhatatlan. Magától értetődik, hogy a létszám szaporításával egyidejűleg néhány magasabb rangú állás szervezéséről is kell gondoskodnunk, mert nem várhatjuk, hogy tudományos képzettségű egyének egy nagy kiterjedésű könyvtár szolgálatára szánják el magukat — oly kilátásokkal, hogy egyikük közülök valamikor kedvező szerencsével, mint igazgató ór, miniszteri titkári rang és fizetéshez jusson; pedig ma a könyvtárban tényleg ez a legmagasabb, sőt egyetlen magas állás.

Egyelőre, míg új könyvtárunk nagyobb terjedelművé nem válik, talán elég lesz, ha a tisztviselők és a segédszemélyzet jelenlegi számát megkétszerezzük, s azok élére külön könyvtári igazgatót helyezünk. Ily erővel talán lehetséges lesz lassankint a meglévő anyagot átdolgozni, és az újonnan beszer-

zendő anyag összegyűjtésére kiváló gondot fordítani; a jövőben pedig a könyvtárt oly állapotban tartani, hogy annak minden egyes legkisebb füzeté is rögtön hozzáférhető, annak anyaga utaló lapok segítségével minden oldalról megközelíthető legyen, és új szerzeménye legkésőbb egy hónap alatt a közönség rendelkezésére álljon. Ha később, állományának szaporodtával, a személyi kiadások kerete bővül, úgy azt szükség esetében megtakaríthatjuk a dologi kiadások terén, ha egyszer túl vagyunk az első években szükségelt nagy pótlásokon. Ily módon a személyi kiadások összege legalább is 42,000 frtban irányozható elő; ha ehhez hozzáadjuk az előbb feltüntetett dologi kiadásokat, — úgy a nemzeti könyvtár évi összes kiadása 150,000 frtra menne.

Lehet, sőt bizonyos, hogy ezen összeg nincs arányban eddigi könyvtári kiadásainkkal; de nem szabad felednünk, hogy ezen aránytalanságot az eddigi viszonyok elmaradottsága, s nem a tervbe vett szaporítás túlzása okozza. Hiszen ezen összeg még mindig 100,000 frttal kisebb, mint a berlini könyvtár kiadása, sőt még fele részét sem teszi a párisi nemzeti könyvtár, harmadát sem a britt múzeum könyvtára kiadásainak.

Közelebbről tekintve, ezen arányszám még ennél is jóval kisebb. Mi ugyanis csak azon összeget vettük számításunk alapjául, melyet a britt múzeum könyvtára egy évben fordít a francia, német, amerikai és olasz irodalom beszerzésére. Nem szabad azonban felednünk, hogy ez összegbe semmi rendkívüli kiadás nincs beleértve, holott a mi könyvtárunkban nekünk eleinte a dologi kiadások $\frac{2}{3}$ -részét a régebbi irodalom pótlására kellene fordítanunk; tehát a fennmaradó részből egyelőre csak $\frac{1}{3}$ -részét szerezhethetők meg azon kiváló világirodalomnak, melynek beszerzését a londoni könyvtár évente szükségesnek látja. Ezen rendkívülinek nevezhető kiadás levonása után 100,000 frtnál tényleg nem marad több az összes folyó-szükségletek és fizetések kielégítésére. A berlini, párisi és londoni könyvtárak már meglévő könyvkészletei és sok százezerre menő kiadásai mellett ez valóban csak szerény kezdet, mely kétségtelenül helyesebb irányban van állami budgetünkkel, mint eddigi idevágó rovatunk!

Mit szóljunk ezen kiadáshoz, ha látjuk, hogy a párisi könyvtár jelenleg a villam-világítás berendezésére első évben 155,000, azontúl évenként 100,000 frttal készül rendes kiadását szaporí-

tani, s ugyanott már évek óta meg van véve a telek, melyen az új olvasó terem lesz felépítve, a mely kétségtelenül milliókba menő kiadást fog igényelni. E könyvtár egyik főtisztviselője e mellett a fölött panaszkodik jelentésében, hogy a 394,000 frt dotációnak a dologi kiadásokra eső részéből az új vásárlásokat nem eszközölheti. Szerinte a könyvtári budget elégtelen volta hirhedtté vált, mert ebből lehetetlen beszerezni mindazon hasznos műveket, melyek külföldön megjelentek, az összes folyóiratokat, melyeknek növekvő száma ép oly ijesztő a szellemi munkásra, mint a könyvtárnokra nézve, a régebbi műveket, melyek eddig hiányoztak, a szükségelt kettős példányokat és a használat által megrongált műveket.¹ Mit szóljunk ahhoz, ha Washingtonban 27 millió frtra tervezik a könyvtár új épületének kiépítését? — Hiszen évtizedek fognak elmúlni, míg a fenti összegből oly könyvtárt alakíthatunk, melyről elmondhatjuk, hogy az tekintettel szerény viszonyainkra és igényeinkre, arányban van más fővárosok intézeteivel.

Figyelembe kell vennünk továbbá azt, hogy ily rendes kiadás által mi egyszer s mindenkorra nagyobb összegű rendkívüli kiadást takarítunk meg. E terv mellett az egyetemi könyvtár nagyobbítása fölöslegessé válik; mert a mint az a jövőben gyarapszik, átengedheti ritkán, vagy soha nem használt műveit a nemzeti könyvtárnak, ez által helyet csinálva újabb szerzeményeinek. Így az egyetemi könyvtár fokozatosan haladhat előre az egyetemi hallgatók szükségleteivel, kik nem annyira a múlt, mint a jelen irodalmából veszik táplálékukat s még sem okozna nagyobb rendű kiadásokat. Egyidejűleg a nemzeti könyvtár általánosabb céljánál fogva nagyobb és változatosabb igényeket lévén hivatva kielégíteni, ezen az úton is gyarapíthatná költség nélkül gyűjteményét. Hasonlólag esedik annak szüksége, hogy akár szakkönyvtáraink egyike, akár más nyilvános könyvtárunk a mainál nagyobb dotációt igényeljen, mert figyelmét ekkor kizárólag a gyakran használt művek beszerzésére szoríthatja, arra számítva, hogy a ritkábbak a nemzeti könyvtárban bármikor megtalálhatók. Amíg ha jelenlegi viszonyaink nem változnak, ezen könyvtárak mind egyike kénytelen lesz évről-évre nagyobb kiadásokat eszközölni, ha csak aránylag annyira akarja kielégíteni a főváros szellemi szük-

¹ L. Désile, Notes sur le département des imprimés de la Bibl. Nat. Paris. 1891. 29.

ségeit, mint a mennyire azt jelenleg megtenni törekszik — és mégis mindezen növekvő költségek dacára közönségünk ép úgy fogja nélkülözni az egységes és szélesebb körű beszerzés hiányát, mint azt ma tényleg sílni.

Vázlatosan kifejtett tervünk mindezen előnyeivel szemben csak egyetlen egy ellenvetést képezlek lehetőnek, de ezt is csak esetleg akkor, ha mereven ragaszkodunk magyar nemzeti szempontunkhoz. Azt mondhatná ugyanis valaki: a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára magyar nemzeti célokra lévén alapítva, ily szélesebb körű tudományos intézetté nem alakítható át eredeti jellegének veszélyeztetése nélkül; ha tehát szükséges az, hogy jelenlegi hiányainkat pótoljuk, úgy azt ezen jelleg veszélyeztetése nélkül elérhetjük akkor is, ha a múzeumi könyvtártól független, új könyvtárt alapítunk.

Ezen esetleges ellenvetésre röviden következőkben válaszolhatok: először, ily különválasztás fölötté költséges; másodsor, az egyesítés a nemzeti jelleget nem veszélyezteti; harmadsor, ily különválasztás nemcsak indokolatlan, de határozottan káros is.

Az elsőt illetőleg világos, hogy különválasztás esetében nemcsak a múzeum könyvtárának kellene továbbra is a külföldi magyar vonatkozású műveket beszerezni, de egyidejűleg az új könyvtár is kénytelen volna a Magyarországon megjelenő művek megvételére egy bizonyos összeget fordítani, miután nemzeti szempontból a hungarikumok beszerzése ép oly szükséges, mint a hogy a magyar irodalom tudományos szempontból megköveteli a világirodalomba való beillesztését. Mindkettő tehát e téren kétszeres dologi kiadást okozna. Egyidejűleg a személyes kiadások is tetemesen szaporíttatnának. A tisztviselők száma ugyanis elkülönítés esetében szükségszerűleg nagyobb, mint a nélkül, mert így azoknak két olvasóterem felett kell őrködniök, két czimjegyzéket kell nyilvántartaniök, kétszer kell a külföldi új könyvek jegyzékét átnézniök, egyszer hungarikumok, másszor a tudomány szempontjából, szóval két könyvtár apparátusát kellene ellátnunk kellő számú munkaerővel.

De eltekintve a költségtől, az egyesítés az eredeti nemzeti jelleget sem veszélyeztetheti. Már az intézet alapítója is az észlelt hiányok kiegészítésére gondolt, midőn külföldi gyűjteményét segédkönyvtár czimén átengedte; tehát ezzel ő is jelét adta annak,

hogy a nemzeti cél kellő művelésére a külföldi irodalmat mellőzhetetlennek tartja. Továbbá tény az, hogy a múzeumi könyvtárban mindenkor érezték egy nagyobb terjedelmű külföldi könyvtár hiányát, mert csak is ez adhat összehasonlításra és szélesebb körű átnézetre oly alkalmat, mint a minőt a nemzeti irodalom osztályozása és kellő méltatása megkíván; ugyanezt bizonyítja a fentebb felsorolt nagy külföldi könyvtárak példája, melyek eredetileg szintén nemzeti jellegűek voltak, sőt ma is első sorban azok. A britt múzeum könyvtárának 1892-iki gyarapodása 41,100 mű; ebből csak 13,200 mű került vétel vagy csere útján a könyvtárba; 15,800 mű köteles példány, 12,100 mű ajándék. A külföldi könyvek gyarapodása tehát jóval a köteles példányok száma alatt áll, még ha tekinteten kívül is hagyjuk azt, hogy az ajándékozott könyvek egy része szintén angol eredetű lehet. Így a britt múzeum könyvtára kétségtelenül első sorban nemzeti könyvtár; pedig láttuk, mily nagy gondot fordít egyidejűleg a világirodalom beszerzésére. Hasonlókép a párisi könyvtár 1890-iki gyarapodása 29,600 mű; ebből 21,600 köteles példány, tehát francia eredetű munka. A nemzeti jelleg itt is nyilvánvaló. Ismeretes továbbá, hogy mindkét könyvtár, úgy honi eredetű kéziratok, mint régi hazai nyomtatványok dolgában, mindegyik a maga terén páratlan, s nemzeti irodalom dolgában valószínűleg aránytalanul teljesebb, mint saját létező nemzeti könyvtárunk. Ha tehát a nemzeti jelleg itt nem veszett el a nemzetköziben, úgy azt hiszem, nekünk sem kell ettől tartani.

Végre harmadszor, ily nemzeti könyvtár szigorú elkülönítése káros hatással lehet nemzetünkre. Egy ily könyvtár falai közt megszokjuk azt, hogy ne tekintsünk azon látkörön túl, melyet honfitársaink bírnak; megszokván ezen látkört, más népek ellentétes nézeteivel szemben eleitől fogva elfogultak vagyunk; ezáltal érdeklődésünk más nemzetek ügyei iránt csökken. Úgy hiszem, hazánkban a nemzeti cél már is annyira túlsúlyra vergődött azon külső körülmények következtében, melyek azt a régi időkben eléggé indokolták, hogy ma már veszélylyel járna irodalmi és tudományos téren is mereven e cél fentartására törekedni, különösen akkor, midőn annak kítűzése teljesen más értelemben és más viszonyok közt történt. Ellenben ha e helyett nemzeti irodalmunkat a világirodalommal egyesítjük, ezen nemzetközi cél nem-

csak ki nem zárja a nemzetit, de ellenkezőleg ép fogalmánál fogva az utóbbit is felöleli.

Ha egyszer fővárosunkban ily nagyobb keretű modern könyvtár felett rendelkezünk, úgy egyidejűleg üdvös tevékenységet fejthetünk ki a vidéken is a könyvtári ügy fejlesztésére. A nemzeti könyvtár nyilvántarthatja a köteles példányok alapján az egész országban megjelenő irodalmat; arról feldolgozott jegyzékét megküldheti összes nyilvános könyvtáraiknak, állandóan foglalkozhat továbbá statisztikai adatok beszerzésével, melyek alapján a tapasztalt hiányokra idejekorán figyelmeztethet; közvetítheti a könyvcsereit úgy az egyes könyvtárak, mint a magánosok között; egyúttal közvetítő szerepet játszhat a külföld ily intézeteivel szemben. Hogy ez mennyire előnyös, azt a Smithsonian Institute példája bizonyítja Washingtonban, a hol ily könyvtárszede az 50-es évek óta növekvő sikerrel működik. Mindez valószínűleg elenyésző csekély összegből létesíthető, ha nemzeti könyvtárunkban rendelkezésünkre áll az anyag és a kellő személyzet.

A terv megvalósítására pedig nem választhatunk alkalmasabb időt a mostaninál, midőn az ezredéves ünnep alkalmával több más terv megvalósítására törekszünk, melyek a nemzeti könyvtár helyiségének megszerzését minden áldozat nélkül lehetővé teszik. Ha ezen ünnepet első sorban új kulturális intézmények alapítása által akarjuk emlékeztetessé tenni, a nemzeti könyvtárnál maradandóbb emléket nem választhatunk. Ekként lehetővé tesszük azt, hogy az egyén saját hajlamait szabadon kövesse, ez által tehetségét a fejlettség lehető magas fokára juttassa s közvetve a közjó érdekét is előmozdítsa. Ily módon fővárosunkban oly intézetnek vetjük meg alapját, melyhez hasonló Európa délkeleti részében mindeddig nem létezik és a mely kétségtelenül hozzánk fogja vonzani úgy a hazai, mint a szomszéd nemzetek szellemi munkásait. S az ekként létesített intézet méltán viselné a magyar nemzeti könyvtár nevét, nemcsak azért, mert szellemi tevékenységünk múltját tükrözteti vissza, hanem azért is, mert szellemi fejlődésünk jövőjét biztosítja számunkra.
